

ТУРИЗМ СОҲАСИ: ЖОРИЙ ҲОЛАТ ВА БАРҚАРОР РИВОЖЛАНИШ КАФОЛАТЛАРИ

DSc, проф. Халилов Сирожиддин
Альфраганус университети
ORCID: 0009-0003-0006-0951
sirojiddinkhalilov93@gmail.com

Аннотация. Мазкур мақола Ўзбекистон миллий иқтисодиёти таркибида туризм соҳасининг ривожланиш тенденцияларини тадқиқ қилишга бағишланган. Мақолада, жумладан, туризм соҳасида қайд этилган статистик кўрсаткичлар таҳлил қилинган. Шу билан бирга, туризм соҳасини барқарор ривожлантиришга оид илмий-амалий таклифлар асосланган.

Калит сўзлар: туризм, инфратузилма, хизматлар экспорти, туристик оқим, туризм ресурслари, барқарор ривожланиш.

ТУРИСТИЧЕСКИЙ СЕКТОР: ТЕКУЩАЯ СИТУАЦИЯ И ГАРАНТИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

DSc, проф. Халилов Сирожиддин
Университет Альфраганус

Аннотация. Данная статья посвящена изучению тенденций развития туристического сектора в структуре национальной экономики Узбекистана. В статье анализируются статистические показатели, зафиксированные в туристическом секторе. Одновременно с этим, на их основе предлагаются научно-практические решения по устойчивому развитию туристического сектора.

Ключевые слова: туризм, инфраструктура, экспорт услуг, туристический поток, туристические ресурсы, устойчивое развитие.

TOURISM SECTOR: CURRENT SITUATION AND GUARANTEES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

DSc, prof. Khalilov Sirojiddin
Alfraganus University

Abstract. This article highlights tourism development trends within Uzbekistan's national economy. It analyzes statistical indicators recorded in the tourism sector and, based on these indicators, proposes scientific and practical solutions for the sustainable development of the tourism sector.

Keywords: tourism, infrastructure, services export, tourist flow, tourism resources, sustainable development.

Кириш.

Бутунжаҳон туризм ташкилоти (UN Tourism) маълумотларига кўра, 2025 йил жаҳон туризм тарихидаги энг яхши йил бўлди. Туризмнинг жаҳон иқтисодиётига қўшган умумий ҳиссаси 10 триллион евро эквивалентида баҳоланди. Туризм глобал ялпи ички маҳсулотнинг 10,3 фоизини ташкил этди. Ушбу календарь йилида жами 1,52 миллиард халқаро саёҳатлар амалга оширилди. Улардан 793 миллиони дунёнинг энг машхур минтақаси бўлиб қолаётган Европага тўғри келади. Кунига ўртача 219 мингта халқаро ташриф қайд этилди. Расмий меҳнат фаолиятини олиб бораётган ҳар уч кишидан бири туризм соҳасида банд¹.

Адабиётлар шарҳи.

Туризм соҳасини барқарор ривожлантириш муаммолари олимлар диққат марказидаги долзарб масала сифатида чуқур ўрганилмоқда. Алиева (2020), Тухлиев (2021), Норчаев, Маматкулов, (2009), Матякубов (2021), Сафаров (2016), Эштаев (2025), Абдухамидов (2021), Якубжонова (2018) сингари тадқиқотчилар мавзунинг айрим жиҳатларига тўхталиб ўтишган. Хусусан, Алиева (2020) туризм хизматлари соҳасини бошқаришнинг иқтисодий самарадорлигини баҳолаш методологиясига янги ёндашувни таклиф этган. Тухлиев (2021), Маматкулов (2009) туристик фаолиятни ташкил этиш ва ривожлантиришнинг илмий-назарий асосларини яратишга ҳисса қўшган. Норчаев (2021), экотуризм дестинацияларининг ташкилий тузилмасини шакллантириш юзасидан илмий натижаларга эришган. У.Матякубов Оролбўйи минтақасининг туристик салоҳиятини халқаро туризм бозорида тарғиб қилиш усуллариини такомиллаштирган. Сафаров (2016) миллий туризм хизматлар бозорини инновацион ривожлантиришнинг асосий йўналишларини умумлаштирган. Абдухамидов (2021), Якубжонова (2018) эса минтақаларда туристик кластерлар фаолиятини самарали йўлга қўйиш имкониятларини очиб берган. Бироқ санаб ўтилган олимлар томонидан мавзунинг статистик таҳлили, омилар таъсири ва ривожланиш истиқболлари атрофлича тадқиқ қилинмаган. Ушбу мақола айни масалаларни қамраб олганлиги билан аҳамиятга молик.

Тадқиқот методологияси.

Тадқиқотни амалга оширишда танлаша кузатиш, солиштириш, гуруҳлаш, эмпирик ёндашув, эксперт баҳолаш, омилли таҳлил каби методлардан фойдаланилган. Ушбу методларни ўз ўрнида қўллаш илмий хулосаларнинг ишончлилигини таъминлаган.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси.

2025 йилда 11,7 миллион нафар чет эл фуқаролари Ўзбекистонга туристик мақсадларда келган. Бу кўрсаткич 2024 йилга нисбатан 3,7 миллион нафарга ёки 46,8 фоизга ошган. Кириш туризмида қўшни давлатлардан ташқари энг йирик улуш Россия, Хитой, Туркия, Ҳиндистон ва Жанубий Кореяга тегишли. Туристик хизматлар экспорти 4,8 миллиард АҚШ долларига тенг бўлди. Ўзбекистонга тижорат мақсадида 446,8 минг нафар чет эл фуқароси ташриф буюрган. Бу кўрсаткич 2024 йилга нисбатан 247,8 минг нафарга кўп бўлиб, 2,2 баробарга ошган. Тижорат мақсадида келган туристлар таркибида Афғонистон, Тожикистон, Туркманистон, Россия, Қозоғистон, Туркия фуқаролари етакчилик қилган².

Ўзбекистонга кириш учун визасиз тартиб жорий этилган давлатлар сони 94 тага етган. 2026 йил якунига қадар хорижий туристлар оқимини 12 миллион нафарга етказиш чоралари кўрилади. Бунинг учун “Ипак йўлида туризм” Тошкент халқаро туризм ярмаркаси, “Uzbekistan Airports, Aviation & Logistics” халқаро авиация форуми,

¹ unwto.org – Бутунжаҳон туризм ташкилоти расмий сайти маълумотлари.

² gov.uz/oz/uzbektourism – Ўзбекистон Республикаси Туризм қўмитаси расмий сайти маълумотлари.

“Delicious Uzbekistan” (“Лаззатли Ўзбекистон”) халқаро гастрономик фестивали, хунармандчилик маҳсулотлари кўрғазмаси, туризм таълими форуми, “Silk Road Tourism Awards” тақдирлаш маросими, глобал туризм медиакампуси, этно-ўйинлар фестивали ўтказилади.

Ўзбекистон туризм салоҳиятини АҚШ, Форс Кўрфази давлатлари (Бирлашган Араб Амирликлари, Саудия Арабистони, Қатар, Қувайт, Баҳрайн, Уммон), Ҳиндистон, Хитой ва Скандинавия (Дания, Норвегия, Швеция) каби устувор бозорларда илгари суриш бўйича маркетинг стратегиялари белгилаб олинган. Туристлик оқимни ошириш бўйича кенг қамровли тарғибот кампанияси олиб борилади, хусусан, потенциал инвесторлар билан В2В мулоқотлар – Road Show ташкил этилади, машҳур блогер ва влогерлар Ўзбекистонга олиб келинади. Самарқандда “Самарқанд мероси йўлаги” лойиҳаси иш бошламоқда. Регистон ансамбли, Бибихоним ва Шоҳи Зинда мажмуалари, Мирзо Улуғбек расадхонасини 6,6 километрлик ягона туризм маршрути ўзаро боғлайди. Самарқандда “Ипак йўли” музейи қурилади. Умумий майдони 19,5 минг квадрат метрни ташкил этадиган уч қаватли замонавий бино қурилиб, унда инклюзив муҳит, иммерсив кўрғазма заллари, экспонатларни сақлаш фонди, таълим олишга мўлжалланган ҳудудларни яратиш кўзда тутилган. Бундан ташқари, жамоа шартномалари ва тармоқ келишувлари орқали ички туризмни ривожлантиришга қаратилган “Ўзбекистон бўйлаб саёҳат қилинг!” дастури доирасида 150 минг нафар ходимлар ва уларнинг оила аъзоларининг ўз ҳудудларидаги диққатга сазовор қадамжоларга, тарихий шаҳарларга саёҳатлари ташкил этилади.

Туристлар оқими тобора ошаётгани авиация ва темир йўлда йўловчи ташиш қувватини 2 баробар кўпайтиришни тақозо этмоқда. Шу боис, 2026 йилда авиапаркдаги ҳаво кемаларининг сони 120 тага етказилади. Авиакомпаниялар томонидан лизинг шартномаси асосида қўшимча 15 та ҳаво кемалари олиб келинади. 2026/2027 ўқув йилидан учувчилар, техник хизмат кўрсатувчилар, аэропорт сервиси ва бошқаруви бўйича малакали мутахассисларни тайёрлашга ихтисослашган Фуқаро авиацияси университети фаолияти йўлга қўйилади. Ички темир йўлларни ривожлантириш, шаҳарларни тезюрар пойездлар қатнови билан боғлаш, автомобиль йўллари сифатини яхшилаш, транзит салоҳиятини янада ошириш бўйича беш йиллик дастур қабул қилинади.

2026 йил 1 январь ҳолатига кўра, ҳудудларда жами 954 та жойлаштириш воситалари, жумладан, 128 та меҳмонхона, 506 та оилавий меҳмон уйи, 268 та хостел ва 52 та бошқа турдаги жойлаштириш объектлари фаолияти йўлга қўйилган. Туризм маҳаллалари ва қишлоқлари сони 32 тага етказилиб, туризм ва унга ёндош соҳаларда 16,1 мингга яқин янги иш ўринлари яратилган. Бугунги кунда “Зомин”, “Чимён”, “Амирсой” курорт зоналари мавжуд. Ўзбекистонда экотуризм ҳам жадал ривожланмоқда. Бугунги кунда 8 та кўриқхона, 2 та миллий табиат боғи, 9 та давлат кўриқхонаси, ноёб ҳайвонларни кўпайтириш бўйича “Жайрон” республика экомаркази мавжуд. Ўзбекистон Қизил китобига ҳайвонларнинг 184 тури, жумладан, қушларнинг 48, сутэмизувчиларнинг 25 тури киритилган. Хоразм вилоятининг агротуристлик хўжаликлари, Сирдарё вилоятидаги Қалгансир, Қорақир кўлидаги экотуризм маркази, Сайхун кўриқхонасидаги тўқайзорлар овчилик туризми дестинацияси сифатида ривожланмоқда³.

2025 йилда 7,6 миллион нафар Ўзбекистон фуқаролари туристик мақсадларда чет элга сафар қилган. Бу кўрсаткич 2024 йил билан солиштирилганда 1,4 миллион нафарга ёки 22,2 фоизга ошган. Ўзбекистон фуқаролари энг кўп Қирғиз Республикаси, Қозоғистон, Тожикистон, Россия, Саудия Арабистони, Туркия, Бирлашган Араб Амирликлари, Миср, Хитой ва Вьетнам давлатларига сафар қилган.

³ gov.uz/oz/eco – Ўзбекистон Республикаси Экология ва иқлим ўзгариши миллий қўмитаси расмий сайти маълумотлари.

2030 йилгача бўлган ўрта истиқболда:

- туризмнинг Ўзбекистон ЯИМ даги улушини 2025 йил якунига қўра қайд этилган 3,5 фоиздан 7 фоизгача ошириш;
- хорижий туристлар оқимини йиллик 20 миллион кишига етказиш, бунда юқори тўлов қобилиятига эга туристларга алоҳида эътибор қаратиш;
- туристик хизматлар экспортини ҳар йили 6 миллиард АҚШ долларидан ортиқ даражага ошириш;
- ички авиатновлар сонини кўпайтириш, йўлга кетадиган вақтни камида 3 баравар қисқартириш;
- меҳмонхона секторида 4-5 юлдузли жойлаштириш объектлари сонини икки баравар ошириш;
- туристик маҳсулотларни диверсификация қилиш ва туристик ресурслар салоҳиятидан рационал фойдаланиш;
- “Uzbekistan” туристик маҳсулотининг халқаро брендини яратиш ва жаҳон бозорида глобал позициялаш режа қилинган.

Хулоса ва таклифлар.

Туризм соҳасини давлат томонидан қўллаб-қувватлашнинг иқтисодий дастаклари сифатида қуйидагилар белгиланди:

◆ 2030 йил 1 январгача хизмат кўрсатиш сифатини оширишни кўзлаган ҳолда халқаро меҳмонхона брендларини ускуналар, мебель ва техника олиб киришда божхона божларидан озод этиш (Brand Finance рейтингининг ТОП-50 талигига кирувчи брендлар остида меҳмонхоналар қуриш шарти билан);

◆ 2027 йил 1 январгача транспорт инфратузилмаси таъминотини модернизация қилиш мақсадида туризм учун автобуслар, электроавтобуслар ва микроавтобусларни олиб киришда божхона божидан озод этиш;

◆ 2026 йил 1 апрелдан юқори мультипликатив таъсирга эга МІСЕ туризмида тўланган қўшилган қиймат солиғининг 50 фоизини қайтариш (тадбирда камида 100 нафар хорижий иштирокчи бўлиши шарти билан);

◆ 2026 йил 1 февралдан истеъмол талаби ва туристларнинг харажатларини рағбатлантириш механизми сифатида чет эллик туристларга Ўзбекистон Республикасидан чиқиб кетишда тўланган қўшилган қиймат солиғини нақд шаклда қайтариш;

◆ 2026 йил 1 мартдан инновациялар ва туристик стартапларни қўллаб-қувватлаш йўналишида ҳар йили 10 та энг яхши лойиҳа харажатларининг 50 фоизини субсидиялаш (ҳар бир лойиҳа учун 1 миллиард сўмдан ошмаган миқдорда);

◆ барқарор туризм концепциясига мувофиқ “яшил” сертификатларни жорий қилиш заруратидан келиб чиқиб, меҳмонхоналарнинг халқаро миқёсда тан олинган экологик сертификатларни олиш билан боғлиқ харажатлари 50 фоизини компенсация қилиш мўлжалланган.

Хулоса қилиб айтганда, туризм соҳасини барқарор ривожлантириш кафолатларини мустақамлаш учун қуйидаги таклифларни инобатга олиш мақсадга мувофиқ, хусусан:

- туристларнинг Ўзбекистон ҳудудида жойлашган тарихий мерос объектлари ва маданият муассасаларига ташрифини қулайлаштирувчи 48 соат интервалидаги “One ticket – one pass” (“Барча маданият муассасаларига кириш учун ягона чипта”) тизимини йўлга қўйиш;

- Ўзбекистон миллий туризм маҳсулотини ташқи бозорларда мақсадли тарғиб қилишнинг таргетинг механизминини ишлаб чиқиш;

- эко-, этно-, спелео-, агротуризм маршрутларини режалаштириш ва туристик оқимни мунтазам жалб қилиш;

- маҳаллий туристик фирмаларнинг янги ташқи бозорларга кириб боришини фаол рағбатлантириш чораларини кўриш муҳим аҳамиятга эга.

Адабиётлар / Литература / Reference:

Saidmatov, O., Matyakubov, U. ва бошқалар (2021). *TOWS analysis for sustainable ecotourism development and state support during the pandemic: The Aral Sea region of Uzbekistan. Turyzm/Tourism, 31(1), 47–56.*

Абдухамидов С.А. (2021) Минтақавий туризмнинг ташкилий-иқтисодий механизмини такомиллаштириш. Иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) дисс. автореферати. Самарқанд. СамИСИ, - 62 б.

Алиева М.Т. (2020) Иқтисодиётни эркинлаштириш шароитида туризм хизматлари соҳасини бошқаришнинг иқтисодий жиҳатлари (Ўзбекистон Республикаси мисолида): и.ф.д. илмий даражасини олиш учун диссертация. –С.: -275 б.

Амонбоев М., Халилов С. (2021) Барқарор туризм ривожланиши. Ўқув қўлланма – Т.: Иқтисодиёт, 110 бет.

Маматқулов Х.М., Бектемиров А.Б., Тухлиев И.С., Норчаев А.И. (2009) *Халқаро туризм. Дарслик. –Т.: Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти, -192 б.*

Норчаев А.Н. (2021) *Замонавий туризм инфратузилмасининг шаклланиш ва ривожланиш тенденциялари. ДСс. диссертация автореферати. –Тошкент.*

Сафаров Б.Ш. (2016) *Миллий туризм хизматлар бозорини инновацион ривожлантиришнинг методологик асослари // Монография. –Т.: “Фан ва технология” нашриёти, -184 б.*

Тухлиев И.С., Абдухамидов С.А. (2021) *Туризм: назария ва амалиёт. Дарслик (Учинчи нашр) –Т.: «Фан ва технологиялар нашриёт-матбаа уйи», -424 б.*

Халилов С. (2025) *Туризмни ўрта истиқболда самарали ривожлантиришнинг муқобил стратегияси. International scientific journal of Management, marketing and finance – 9-сон 13-16 бетлар.*

Эштаев А., Нурфайзиева М. (2025) *Туризм сиёсати ва режалаштириш. Дарслик – Т.: “Инновацион ривожланиш” нашриёт-матбаа уйи, 208 бет.*

Эштаев А.А. *Глобаллашув шароитида туризм индустриясини бошқаришнинг маркетинг стратегияси (Ўзбекистон Республикаси туризм тармоғи мисолида). Докторлик диссертацияси. -Самарқанд, СамИСИ, 2019.*

Якубжонов Ш.Т. (2018) *Агротуризмнинг табиий географик жиҳатлари (Ўзбекистон мисолида). Иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) дисс. автореферати. –Тошкент. ТошДПУ, -39 б.*